

Andragogický profil Miroslava Tumu

Doc. PhDr. Rozália Čornaničová, CSc.
Filozofická fakulta
Univerzity Komenského v Bratislave

Anotácia

Príspevok prináša portrét významného slovenského andragóga prof. PhDr. Ing. Miroslava Tumu, DrSc. Zameriava sa na vybrané trajektórie života a tvorby, nosné pre jeho andragogické profilovanie. Ukazuje jeho teoretický a praktický prínos najmä v oblasti ďalšieho profesijného vzdelávania, foriem a metód vzdelávania dospelých, tvorivosti človeka, manažmentu a marketingu vzdelávania.

Annotation

The contribution brings about a portrait of an important Slovak andragogue, Professor Miroslav Tuma. It focuses on selected trajectories of his life and work, which were essential to his developing role in the field of andragogy. It shows his theoretical and practical contribution especially in the field of further professional education, forms and methods of adult education, creativity of a man, management and marketing of education.

Kľúčové slová

Miroslav Tuma, didaktika, metódy výchovy a vzdelávania dospelých, manažment a marketing vzdelávania.

Key words

Miroslav Tuma, diactics, methods of adult education and training, management and marketing in education.

Úvod – zameranie a ohraničenia príspevku

Uvítala som možnosť zapojiť sa do riešenia výskumnej úlohy VEGA *Rola osobnosti v rozvoji teórie edukácie dospelých* na mojom dlhoročnom pracovisku na Katedre andragogiky Filozofickej fakulty UK s portrétom významného slovenského andragóga prof. PhDr. Ing. Miroslava Tumu, DrSc. a takto priblížiť túto andragogickú osobnosť súčasnému študentovi. Andragogické pôsobenie M. Tumu poznám nielen z jeho publikácií a životopisných údajov, ale aj z priamej spolupráce na Katedre andragogiky FiF UK, vo výučbe, vo vedecko-výskumných projektoch, ako aj z autorskej, redakčnej, oponentskej, expertnej spolupráce na ďalších projektoch a pracoviskách napr. pri tvorbe Pedagogickej encyklopédie Slovenska, výučby a tvorby učebných textov pre vzdelávanie osvetových pracovníkov a animátorov v Národnom osvetovom centre.

Dlhotrivajúca spolupráca mi umožnila dobre spoznať osobnostné vlastnosti M. Tumu, jeho vynikajúci kognitívny potenciál, ktorý svojou pracovitosťou rozvil do širokého vedomostného a tvorivého rozsahu. Jeho osobné bibliografie majú úctyhodný rozsah položiek samostatných publikácií. (Bibliografický súpis z roku 2016 má 889 položiek, bližšie pozri¹. Prítom aj jednoduché vymenovanie jeho početných pracovných, výskumných, expertných, projektových, autorských, redaktorských a ďalších odborných aktivít by zabralo značnú časť rozsahu príspevku. Pre úplnejší pohľad na tvorbu M. Tumu odporúčame už vydané biografické publikácie², a v tomto príspevku volíme iný prístup.

V zmysle projektu VEGA sa výberovo zameriavame na tie trajektórie života a tvorby M. Tumu, ktoré považujeme za nosné pre jeho andragogické profilovanie a andragogický odkaz súčasnému študentovi tohto odboru. Sledujeme ich v kontexte doby, dobového vývoja teórie a praxe vzdelávania dospelých a kladenia základov a rozvoja andragogického myslenia na

¹ Tuma, M. *Miroslav Tuma: Personálna bibliografia*. Martin : [s.n.] 2001, 98 s. ISBN 80-968546-2-3

Prof. PhDr. Ing. Miroslav Tuma, DrSc. PhD.: Personálna biobibliografia – 75 rokov života jubilanta. Zost. a sprac. I. Poláková. Martin : Slovenská národná knižnica 2006, 204 s. ISBN 80-89023-83-5

Komplexný bibliografický súpis diela profesora Miroslava Tumu. Zost. Ivana Poláková. Martin : [s.n.], 2014. ISBN 987-80-971603-1-9

² Poláková, I., Snopková, B. *Miroslav Tuma – Sebaspytovanie*. Banská Bystrica : Štátna vedecká knižnica 2014, 173 s. ISBN 978-80-89388-53-0

Poláková, I. *Miroslav Tuma – Život v písanom slove*. Martin : [s.n.] 2016. ISBN 978-80-9721777-2-3

Slovensku. Na jeho príklade chceme tiež poukázať na osobnostné črty, ktoré sú charakteristické pre veľké andragogické osobnosti.

Základné životopisné údaje

Miroslav Tuma sa narodil 17.01.1931 vo Vrútkach. V r. 1950 absolvoval gymnaziálne štúdium v Martine, 1954 vysokoškolské na SVŠT Bratislava, Fakultu elektrotechnického inžinierstva. Celé štúdium bol nielen vynikajúci študent, ale súčasne sa autorsky, redaktorsky a organizačne angažoval v populárnych dobových formách odborného vzdelávania dospelých, najmä popularizáciou nových vedeckých poznatkov v dobových médiach.

Pre profesionálny vývin M. Tumu je charakteristické celoživotné ďalšie odborné (seba)vzdelávanie v dvoch smeroch: Je to sústavné rozširovanie inžinierskej elektrotechnickej kvalifikácie o ďalší vysokoškolský odbor strojárstva (1950-1954 Fakulta strojného inžinierstva SVŠT v Bratislave), inovačné štúdium problematiky palív a energetiky (1974), získanie vedeckého kvalifikačného stupňa samostatný vedecký pracovník (1997 SAV Bratislava). Vynikajúca znalosť nemčiny a angličtiny mu umožnila naplno zhodnotiť tiež odborný prínos viacerých stáží v Západnom Nemecku, Švédsku, Maďarsku a vtedajšom Sovietskom zväze.

V druhej línii to bola angažovanosť M. Tumu v oblasti vzdelávania, ktorá ho viedla k obdivuhodne dôkladnému získavaniu, rozširovaniu a zvyšovaniu učiteľskej, neskôr andragogickej kvalifikácie formou postgraduálnych štúdií (1955-1956 Ústav pre ďalšie vzdelávanie učiteľov a výchovných pracovníkov v Žiline; 1968-1970 pedagogické štúdium učiteľov odborných predmetov na SVŠT v Bratislave), vedeckej aspirantúry (1972-1975 Výskumný ústav inžinierskeho štúdia pri ČVUT v Prahe, kandidát pedagogických vied, CSc), rigorózneho konania (1979 Filozofická fakulta UPJŠ v Prešove, doktor filozofie, PhDr.), obhajoby tzv. veľkej doktorskej dizertačnej práce (1990 FiF UK v Bratislave, doktor pedagogických vied, DrSc.), habilitácie (1993 FiF UK v Bratislave, docent pre odbor pedagogika) a inaugurácie (1995 UMB v Banskej Bystrici, univerzitný profesor pre odbor pedagogika).

Po ukončení gymnaziálneho štúdia začína pracovať ako vedúci redaktor v nakladateľstve a vydavateľstve Smena v Bratislave (1950-1954). Po absolvovaní vysokej školy v r.1954-1955 Miroslav Tuma pracuje ako konštruktér v Turčianskych celulózkach a papierňach v Martine. Túto rovinu

svojej odbornosti zúročuje tiež ako vedúci významných projektov v ďalších novo vznikajúcich projektových organizáciách v oblasti celulózovo-papiernickej výroby na Slovensku (Lignoprojekt Bratislava, Drevoprojekt Bratislava, Turčianske celulózky a papierne v Martine, Stavoprojekt Bratislava).

V rokoch 1955-1974 sa výrazne angažuje v príprave stredoškolských a vysokoškolských odborníkov v oblasti svojich profesií. Pôsobí ako stredoškolský profesor na Strednej priemyselnej škole v Martine (1955-1974) a externe v Pedagogickom inštitúte v Martine (1956-1960). Prioritou pracovného pôsobenia M. Tumu tohto obdobia sa popri výučbe a budovaní a modernizácii tejto školy, stáva koncepcia, redigovanie, vydávanie a tiež autorstvo učebníc, didaktík a metodík pre výučbu odborných predmetov. Príprava odborných vzdelávacích textov je stálou súčasťou pôsobenia M. Tumu v jeho externých pracoviskách vo funkcii zodpovedného redaktora vo **Vydavateľstve Osveta v Martine (1961 – 1966) alebo samostatného odborného pracovníka – špecialistu vo Výskumnom ústave odborného školstva v Prahe (1966-1971)**. Vynikajúce a široké technické vzdelanie mu umožňuje aplikovanie moderných didaktických postupov do praxe a stáva sa autorom a konštruktérom vyučovacích strojov, repetítorov a examinátorov v programovej výučbe.

Ďalšie takmer dve desaťročia v pôsobení M. Tumu je v popredí inžiniersko-koncepčná a výskumná rovina činnosti: V rokoch 1974-1977 pracuje vo Výskumnom a vývojovom ústave mechanizácie a automatizácie tehliarskej výroby v Žiline ako námestník riaditeľa pre vedu a perspektívne koncepcie. Jeho vedecká zameranosť ho vedie na pracovné zaradenie plne orientované na vedu a výskum a v rokoch 1977-1987 pracuje v Ústave materiálov a mechaniky strojov Slovenskej akadémie vied ako vedúci Združeného vedecko-výskumného pracoviska SAV a ZŤS v Martine. Ako vedecký a vývojový pracovník pôsobí externe aj v ďalších organizáciách v Martine (1987-1988 Výskumno-vývojový ústav ZŤS, 1988 Ústav technológie a racionalizácie, 1988-1990 Ústav informatizácie strojárstva)

V roku 1987 prechádza M. Tuma do Ústavu sociálnych a politických teórií v Bratislave, kde pracuje do r. 1990 ako samostatný vedecký pracovník.

V rokoch 1990-1991 pracuje v Ústave informatizácie strojárstva v Martine ako vedúci oddelenia. V roku 1990 sa pracovne angažuje tiež v Pragoconsulte, inženýrskom a poradenskom štátnom podniku v Praha.

V rokoch 1991-1992 sa M. Tuma zapája do viacerých projektoch týkajúcich sa problémov štrukturálnych zmien v spoločnosti, reengineeringových procesov a ich dynamizácie, atraktorov globálnej stratégie rozvoja ekonomiky. Pracuje na Ministerstve pre správu a privatizáciu národného majetku SR v Bratislave ako vedúci oddelenia I. detašovaného pracoviska v Mar-

tine. Pôsobí tiež ako odborný pracovník – špecialista v Pragoconsulte, inžiniersky a poradenský štátny podnik Praha (1990).

V roku 1992 zakladá vlastnú agentúru Educoconsulting Martin, orientovanú primárne na vzdelávanie dospelých, kde pôsobí ako riaditeľ a výkonný manažér do roku 2002. V rokoch 2001- 2004 pôsobí ako vysokoškolský učiteľ na Fakulte prírodných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

Andragogika a výchova a vzdelávanie dospelých ostáva predmetom jeho záujmu a pracovnej realizácie aj v ďalšom období života. Mnohostranne (prednášateľsky, autorsky, organizačne) spolupracuje s miestnymi, regionálnymi a celoštátnymi kultúrnymi a vzdelávacími inštitúciami ako napr. Národné osvetové centrum v Bratislave, Regionálne vzdelávacie centrum Martin, Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici a iné.

1. Učiť sa a učiť iných – začiatky pedagogického pôsobenia Miroslava Tumu

Zo stručného životopisu M. Tumu možno vidieť, že v učiteľskej profesii sa naplno predstavuje ako stredoškolský profesor na Strednej priemyselnej škole v Martine, kde pôsobí takmer dve desaťročia (1955-1974 +1954-externe) a tiež externe vyučuje na Pedagogickom inštitúte v Martine (1956-1960). Ale je rok 1954 naozaj jeho prvým vstup pred žiakov či študentov?

Počiatky schopností vzdelávať možno nájsť u M. Tumu veľmi skoro. Prispela k tomu rodinná výchova a prostredie, v ktorom vyrastal. Vo vrútkom prostredí bolo vtedy dosť bežné hovoriť nemčinou a obaja rodičia – ako to bolo pred prvou svetovou vojnou v uhorskej časti monarchie (teda i na Slovensku) povinné – mali maďarské školy. Ak rodičia hovorili niečo, čo nemali deti rozumieť, hovorili to po nemecky alebo maďarsky. Vnímavý chlapec skoro pochytil základy oboch jazykov. Jeho vzdelania chtivosť sa prejavovala veľmi skoro, ako spomína v svojom životopise (Poláková, Snopková 2014) už v treťom ročníku ľudovej školy mu učiteľ dovolil opravovať diktáty spolužiakom červeným atramentom. V piatom ročníku ľudovej školy už chodil po rodinách vo Vrútkach a doučoval žiakov slovenčinu a matematiku.

Martinské gymnázium malo vysokokvalifikovaných a erudovaných učiteľov, ktorí sa angažovali aj mimo výučby v iných kultúrnych inštitúciách celoslovenského významu sídliačich v Martine a viedli k tomu aj svojich študentov. M. Tuma sa aktívne zapájal do činnosti Samovzdelávacieho krúžku Dr. J. Škultétyho a v posledných ročníkoch štúdia na gymnáziu sa stal jeho predsedom. Prvé články v celoštátnej tlači mu uverejňovali už od septimy.

V denníku „Ciel“ mal svoju pravidelnú rubriku, kde publikoval pedagogicko-metodické príspevky určené pre vedúcich pionierskych skupín.

V poslednom ročníku gymnázia M. Tumovi zomiera otec. Bola to nielen nenahraditeľná emocionálna a rodinná strata, ale v roku 1950 aj veľký existenčný problém. V tom čase neexistovala žiadna sirotská alebo vdovská podpora, takmer žiadna ženská zamestnanosť a mladý študent od tejto chvíle sa mohol spoliehať len na vlastný zárobok. Musel „horieť na dvoch koncoch“, nielen študovať na vysokej škole, ale aj zarábať si na živobytie, nielen svoje, ale podporovať aj matku a mladšiu sestru.

Na gymnáziu patrila medzi známych vrútockých rádioamatérov a aj preto si ako vysokoškolské štúdium vybral elektrotechnické inžinierstvo. Po príchode do Bratislavy popri štúdiu na vysokej škole M. Tuma redaktorsky vedie pedagogicko-metodický mesačník venovaný záujmovej práci mládeže *Práca pionierov*, v mnohom orientovaný na polytechnickú výchovu. Publikuje v mládežníckej tlači, jeho príspevky vychádzajú aj v ukrajinských i maďarských časopisoch, sú vysielané v československom rozhlase (1953-1954).

Po skončení vysokoškolského štúdia sa vracia do Martina a začína učiť na Strednej priemyselnej škole strojníckej (1954) a súčasne pôsobí ako spolupriektant novej budovy školy, koncipovanej ako vzorová a najmodernejšie vybavená priemyselná škola na Slovensku. M. Tuma sa plne zhostil tejto šance a nová SPŠ ako moderná, hypertrofne vybavená škola s učebnými priestormi, laboratóriami, kinosálami, telocvičňami a ihriskami si na niekoľko desaťročí uchovala prvenstvo v celom vtedajšom Československu.

V budove školy začal čoskoro pôsobiť aj novovzniknutý Pedagogický inštitút, kde M. Tuma prednáša predmet *Základy výroby* (1956) a píše tiež učebnicu propagujúcu polytechnickú výchovu. V tomto období píše M. Tuma aj svoju prvú knihu *Urobíme si sami* (1958), ktorá vychádza vo vydavateľstve Smena v Bratislave a veľmi dobre sa uviedla na trhu.

2. Pedagogický vývin Miroslava Tumu

Rozvoj ťažkého priemyslu v päťdesiatych rokoch minulého stor. na Slovensku si vyžadoval pripravených odborníkov s robotníckym, technickým i inžinierskym vzdelaním. Bolo to obdobie rýchleho extenzívneho rozvoja odborného vzdelávania na všetkých stupňoch. Pri podnikoch začali vznikať odborné učilištia, zakladali sa nové stredné priemyselné školy, na stredných a vysokých školách sa rozvinuli formy štúdia pre pracujúcich.

Sprievodným problémom a veľkou výzvou rozvoja odborného vzdelávania bol nedostatok primeraných učebníc. M. Tuma plne odpovedá na túto výzvu vo viacerých rovinách. Hneď na začiatku tohto pôsobenia získava učiteľskú kvalifikáciu absolvovaním postgraduálneho štúdia v Ústave pre ďalšie vzdelávanie učiteľov a výchovných pracovníkov v Žiline a s ústavom spolupracuje naďalej ako autor učebníc a metodických pokynov pre učiteľov. Postupne napísal desiatky učebníc pre stredné odborné školy, najmä pre elektrotechnické odbory. Súčasne píše pre učiteľov týchto predmetov aj metodiky výuky a jej organizácie v laboratóriách, pripravuje scenáre výukových filmov k učebným témam, mnohostranne sa angažuje, aby sa metódika výuky odborných predmetov stala dizertabilným odborom na získanie hodnosti kandidáta pedagogických vied, a tým aj predmetom častejšieho pedagogického výskumu.

V roku 1966 sa na SVŠT v Bratislave otvára pre učiteľov odborných škôl doplnkové pedagogické štúdium a je pre M. Tumu charakteristické, že absolvuje aj toto štúdium (1968-1970), hoci mu predtým ukončené postgraduálne štúdium poskytlo pre učiteľov stredných škôl dostatočnú kvalifikáciu. Jeho túžba poznať nové, moderné pedagogické prístupy ho vedie k aspirantskému štúdiu vo Výskumnom ústave inžinierskeho štúdia pri ČVUT v Prahe (1972-1975), kde získava vedeckú kvalifikáciu kandidáta pedagogických vied. Úspešná obhajoba rigorózneho konania na Filozofickej fakulte UPJŠ v Prešove (1979) završuje takmer na desať rokov inštitucionalizované školské rozširovanie jeho pedagogických kvalifikácií.

Svoje pedagogické poznatky odovzdáva učiteľom odborných predmetov aj inými formami ako textovými. Stáva sa žiadaným prednášateľom, ale aj organizátorom odborných konferencií obvykle pod zastrešením Výskumného ústavu odborného školstva v Prahe, ale aj VUP v Bratislave. Každá škola sa snažila účastníkom konferencie predviesť to najlepšie, čo vytvorila, vybudovala, alebo čím obohatila vzdelávací proces. Na nich sa učitelia zoznámili s programovanou výukou, s repetítormi, skúšacimi strojmi, s telemetriou pomocou radarovej techniky, s modernými skúšobňami elektrických strojov, s rádiometrickými prístrojmi, s nukleárnou meracou technikou atď. M. Tuma vyprojektoval pre Učebné pomôcky n. p. Praha kompletne vybavenie elektrotechnických laboratórií pre priemyselné školy, vrátane laboratórnych stolov a meracích prístrojov.

Aktivity, semináre, konferencie a sympóziá sa dostali do povedomia nadriadených školských orgánov a M. Tuma sa stal členom rôznych ministerských komisií, výborov a redakčných rád časopisov (Odborná škola, Príroda a spoločnosť), je pozývaný do rôznych posudzovateľských, expiernych a odborných orgánov viacerých pracovísk, dostáva ponuky na pedagogic-

kú a autorskú spoluprácu. Stáva sa žiadaným autorom odborných učebníc, didaktík a metodík pre výučbu odborných predmetov, v ktorých aplikuje moderné didaktické postupy. Ako zodpovedný redaktor Vydavateľstva Osveta v Martine (1961-1966) spoznáva celú vydavateľskú a tlačiarenskú, ale aj plánovaciú a distribučnú problematiku prípravy učebníc.

Učebnice a metodické texty M. Tumu pre stredné priemyselné školy vychádzali nielen v slovenčine, ale i v češtine a maďarčine. Podrobne možno sledovať jeho učebnicovú produkciu v niekoľkých v úvode citovaných bibliografiách. Ich vydávanie sa netýka iba tohto obdobia, ale vtedy boli v centre jeho autorskej tvorby. Ostatné vydané stredoškolské učebnice Tuma, M., Hajach, T., Šteliarová, E. *Základy elektrotechniky I a II pre 1. ročník stredných priemyselných škôl elektrotechnických* vychádzajú v Bratislave v roku 2018 už v dvanástom vydaní!

3. Ďalšie vzdelávanie pracovníkov v aktivitách M. Tumu

Pri projektovaní, budovaní a riadení, možno povedať, že na československé pomery vzorovej Strednej priemyselnej školy v Martine mohol M. Tuma naplno rozvinúť a realizovať svoje predstavy o profile a odborných kompetenciách a vzdelávaní stredoškolsky kvalifikovaného strojárneho pracovníka. Začiatok 70. rokov 20. st. však priniesol novú spoločensko-politickú atmosféru v štáte, ktorá nepriala takým rozletom v strednom odbornom školstve a spolupráci so zahraničím, o aké sa on usiloval. Ak sa k tomu pridali malicherné situácie na pracovisku ako napr. neschválenie služobnej cesty ako pozvaného prednášateľa na zahraničné konferencie do západných krajín, bolo prirodzené, že poznania chtivý a tvorivý duch M. Tumu hľadá nové pole naplnenia svojich túžob.

Týmto novým poľom pôsobenia sa na najbližších 15 rokov pre M. Tumu stane veda a vedecký výskum, najprv aplikovaný, neskôr základný. V roku 1974 prijíma funkciu námestníka riaditeľa a vedúceho Strediska pre vedu a perspektívne koncepcie vo Výskumnom a vývojovom ústave mechanizácie a automatizácie tehliarskej výroby v Žiline, kde pôsobí nasledujúce tri roky. Tehliarska výroba, hrubá keramika boli základné piliere v tých časoch prudko sa rozvíjajúceho stavebníctva. Zavádzanie automatizačnej a výpočtovej techniky do stavebníctva zefektívnilo produktivitu práce, ale vyžadovalo si odborne pripravených pracovníkov. M. Tuma vytvára vzdelávací program pre obsluhu týchto zariadení, zaslúžil sa o vytvorenie systému podnikového vzdelávania v stavebníctve. Presadzoval prepojenie vzdelávania na vysokých školách so vzdelávaním v podnikoch s cieľom, „... aby sa odborník v

rámci svojho pôsobenia v konkrétnom zamestnaní mohol, chcel, ale aj musel vzdelávať v súlade so záujmami zamestnávateľa, ale aj s vlastnými záujmami, úlohami a hlavne potrebami.“ (Tuma, 2014, s. 73) Priamo riadil a aj vybudoval rezortné vzdelávacie centrum v rámci Ministerstva stavebníctva – Ústav vzdelávania VUMAT v stavebníctve v Žiline (1973), ktoré patrilo k najlepšie hodnoteným rezortným vzdelávacím centrámi v ČSR.

Koncepcná, obsahová, organizátorská i prednášateľská činnosť M. Tumu v aj v bratislavskom Ústave vzdelávania v stavebníctve, koordináčna spolupráca s ďalšími rezortnými vzdelávacími ústavmi mala obrovský podiel na vybudovaní dobre fungujúceho podnikového vzdelávania v ČSR v 70., ale najmä 80. rokoch min. storočia.

Denné cestovanie na trase Martin – Žilina bolo v tých časoch veľmi náročné na čas, sa podpísalo aj na zdraví M. Tumu, a preto sa rozhodol sa vrátiť pracovať do Martina. Odmieta i ponuku ísť pracovať do SAV do Bratislavy, ale prijíma ponuku na vybudovanie Združeného vedecko-výskumného pracoviska Ústavu materiálov a mechaniky strojov SAV a Generálneho riaditeľstva ZŤS v Martine. Pracuje ako vedúci pracoviska (1977-1988) a zodpovedný riešiteľ niekoľkých úloh štátneho plánu základného výskumu so zameraním na vypracovanie metód určovania typických prevádzkových zaťažení strojov (1986). Systematicky rozpracoval teóriu spoľahlivostnej prognostiky mechanizačných systémov v inovačných programov strojárskych výrobkov a metodiku sledovania prevádzkových podmienok a výkonu ťažkých mechanizmov.

Rozvinul vedu o spoľahlivosti v systéme vied a vypracoval filozofiu spoľahlivosti strojárskych výrobkov s osobitným zreteľom na participáciu spoľahlivosti ľudského faktora.

A ako to je už pre neho charakteristické, súčasne s procesmi výskumu a vývoja *mechanizačných, automatizačných a riadiacich procesov v oblasti hrubej keramiky* skúma súčasne aj človeka, požiadavky na ľudský faktor vo výrobe.

V kontexte dobového rozvoja výchovy a vzdelávania dospelých možno povedať, že vzdelávacie zariadenia rezortov, o ktoré sa v rezorte strojárstva M. Tuma významne zaslúžil, sa stali v tom čase spoločensky potrebnými inštitúciami, ktoré zabezpečovali ďalšie vzdelávanie odborných pracovníkov na požadovanej úrovni. Na úrovniach závodov, podnikov, generálnych riaditeľstiev, ministerstiev, ale aj vlády vznikli dobre fungujúce vzdelávacie centrá a vzdelávacie ústavy, z ktorých mnohé fungujú ešte aj dnes, ale už s podstatne zmenenou filozofiou vzdelávania. Odrazilo sa to aj v dobovo významnom dokumente koncepcie rozvoja vzdelávania v štáte nazvanom *Ďalší rozvoj československej vzdelávacej sústavy* (1976). Požia-

davka ďalšieho vzdelávania pracujúcich (ako znelo dobové vymedzenie cieľovej skupiny) sa prezentuje ako naliehavá spoločenská potreba a podnikové vzdelávanie ako integrálna súčasť výchovno-vzdelávacej sústavy štátu.

4. *Metódy výchovy a vzdelávania dospelých* – prvá slovenská monografia z didaktiky vzdelávania dospelých

V 80. rokoch sa jednou z prierezových tém hospodárstva stáva efektívne využívaní ľudského „kapitálu“, rozvoj jeho potenciálu, riadenie ľudských zdrojov, personálny manažment, kvalita ľudských zdrojov. Ľudí v podnikoch už ekonómovia nechápali ako nákladovú položku, ale ako významné podnikové aktívum. Rozvoj ľudských zdrojov do svojho okruhu pôsobenia zahŕňa rôzne aspekty správanie subjektov, prognózovanie, predvídanie, manažovanie, významnú pozíciu v ňom prirodzene malo a má vzdelávanie pracovníkov.

Výchova a vzdelávanie dospelých ako pedagogická disciplína prechádzala v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch značnými zmenami nielen obsahovo, ale aj organizačne v profilácii tohto odboru na vysokých školách. V študijnom odbore Pedagogika bol najprv zaradený nový predmet s názvom Pedagogika dospelých, neskôr špecializácia, ktorá sa sformovala ako samostatný študijný odbor Výchova a vzdelávanie dospelých na Katedre pedagogiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave.

M. Tuma po obhájení rigorózneho práce z oblasti vzdelávania dospelých na Filozofickej fakulte UPJŠ v Prešove, kde vykonal rigoróznou skúšku PhDr. (1979), celé 80. roky prednáša Na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity rad predmetov, ktoré boli zaradené v okruhu: Výchova a vzdelávania dospelých. Okrem toho bol zainteresovaný do vysokoškolskej výučby a výskumu aj v Bratislave (disciplíny Pedagogická prognostika, Príprava manažérov a i.), napr. v rezortnom výskume vzťahu pedagogiky ku postgraduálnemu odbornému vzdelávaniu učiteľov priemyselných škôl.

S formovaním a osamostatnením vysokoškolského odboru Výchova a vzdelávanie dospelých sa prejavoval citeľný nedostatok domácich monografií, aj keď základné systémové a dejinné monografie boli spracované (Paška 1970, 1976, Perhács 1986, Pasiar 1975 a i.) a samozrejme sa používali aj české monografie. I tak chýbalo najmä rozpracovania špecifik didaktiky dospelých, aj keď k problematike vyšlo viacerých časopiseckých príspevkov a štúdií, z nich viaceré práve z pera M. Tumu. Monografia V. Fábryho (1985) bola orientovaná úzko na didaktické princípy osvetovej činnosti.

Z hľadiska prípravy prvej slovenskej monografie venovanej metódam výchovy a vzdelávania dospelých bola významné jeho príspevky v odbornom časopise *Osvetová práca*, seriál odborných článkov, ktoré opisovali princípy, metódy a využitie metód výchovy a vzdelávania dospelých (1982). Ďalej to bola práca M. Tumu pri príprave a vydaní *Pedagogickej encyklopédie Slovenska* (1984, 1985), kde spracoval 70 hesiel najmä z oblasti metód a foriem vzdelávania dospelých.

Ale rovnako dôležité boli skúsenosti, ktoré poznatky získaval ako výskumný pracovník Slovenskej akadémie vied v Bratislave Ústavu materiálov a mechaniky strojov Združeného vedecko-výskumného pracoviska SAV a ZŤS v Martine (1977-1988), kde rozpracoval teóriu spoľahlivostnej prognostiky mechanizačných systémov v inovačných programoch strojárskych výrobkov a rozvinul vedu o spoľahlivosti v systéme vied s osobitným zreteľom na participáciu spoľahlivosti ľudského faktora. Poznatky o ľudskom faktore aplikoval aj do prístupu k výchove a vzdelávaniu dospelých a preniesol aj do svojej pripravovanej práce.

Na vzdelávajúceho sa dospelého človeka nazeral ako na „... zložitý subjekt, ... s istou životnou skúsenosťou z predchádzajúcej profesionálnej prípravy, s určitým stupňom dosiahnutej odbornosti, s viac alebo menej vyjadrenou túžbou po ďalšom poznaní, s určitým stupňom zrelosti psychických funkcií a s disponovanosťou pre výkon rozhodovacích funkcií v rozmanitých životných situáciách“ (Tuma 1987, s. 407). Išlo mu o to, aby „... dospelý človek ako účastník vzdelávacieho procesu samostatne a aktívne získaval vedomosti a schopnosti prostredníctvom vysokoproduktívnych vzdelávacích metód, s pomocou vysokokvalifikovaných lektorov a učiteľov a moderných informačných zdrojov“ (tamtiež).

V zmysle týchto východísk je zostavená a gradovaná aj jeho monografia *Metódy výchovy a vzdelávania dospelých* (Tuma 1987, 436 s.). Má 14 kapitol, kde prvé tri sú venované širším prierezovým poznatkom vo vzťahu k výchove a vzdelávaniu dospelých, a to teórii systémov, synergetike, komunikačným procesom a informatizácii. Nasleduje klasifikácia metód, kde zohľadňuje členenie podľa myšlienkových postupov, problematiku racionalizácie, optimalizácie a kreativity v procese výchovy a vzdelávania dospelých. V následných štyroch kapitolách vnáša do domácej odbornej spisby prvýkrát členenie metód podľa stupňa inovácie a smery zdokonaľovania metód. Podrobne rozpracovaná je kapitola venovaná autodidaktike dospelého človeka. Obsahové kapitoly uzatvárajú ďalšie perspektívy rozvoja teórie a praxe výchovy a vzdelávania dospelých. Je pre autora charakteristické, že kniha

obsahuje prehľadný informačný aparát, často chýbajúci v súčasných monografiách.

Monografia obstála v skúške času a ešte aj dnes predstavuje pevný základ budovania andragogického poznania na Slovensku.

5. V procesoch veľkých spoločenských zmien

Koncom osemdesiatych rokov sa v profesionálnom pôsobení M. Tuma plne odrážajú veľké vývojové trendy spoločnosti, z ktorých univerzálnym bola informatizácia spoločnosti. Do tejto problematiky sa plne vnára v rokoch počas jeho pôsobenia v Ústave informatizácie strojárstva v Martine (1988-1990 externe, 1990-1991 interne).

Už rok predtým, v roku 1987 prechádza M. Tuma do Ústavu sociálnych a politických teórií v Bratislave, kde pôsobí do r. 1990. Tu sa venoval širokospektrálnym vzájomným väzbám sociokultúrneho a socioekonomického prostredia. Rozpracúval, skúmal a hodnotil mnohé formotvorné procesy, ktoré ovplyvňovali ďalší vývoj v tomto smere. Zaoberal sa a rozvíjal teóriu i prax celoživotného, permanentného a kontinuálneho vzdelávania dospelého človeka, ktorý sa v záujme celoživotnej zamestnateľnosti dokáže pohotovo a operatívne adaptovať na turbulentné zmeny spoločenského, ekonomického, kultúrneho i politického života. V optike jeho záujmov boli tiež metódy teórie synergetiky v aplikabilnom edukačnom prostredí.

K modernizačným prúdom v informačnej spoločnosti budúcnosti vydal sám alebo v spoluautorstve viacero publikácií. Z vydaných v r. 1989 spomeňme monografie *Sebaformovanie moderného človeka* (Tuma 1989), *Človek na rozhraní tisícročí* (Tuma, Húska, Kassay 1989), kde opísal aj budúce tendencie, ktoré v prípade pracovníkov možno vo vzdelávaní očakávať. *Smery a prístupy v rozvoji podnikavosti* (Lipták, Húska, Tuma, 1989).

Ale ukázalo sa, že nielen informatizácia bolo to, čo prišlo oveľa vehementnejšie a všestrannejšie do života spoločnosti, ale búrlivo, „revolučne“ sa menili základné ekonomicko-politické pomery v spoločnosti. Po roku 1990 sa aktívne zapája do procesu veľkých spoločensko-ekonomických zmien vo viacerých projektoch týkajúcich sa problémov štrukturálnych zmien v spoločnosti, reengineeringových procesov a ich dynamizácie, atď. Pracuje na Ministerstve pre správu a privatizáciu národného majetku SR v Bratislave ako vedúci oddelenia I. detašovaného pracoviska v Martine. Pôsobí tiež ako odborný pracovník – špecialista v Pragoconsulte, inžiniersky a poradenský štátny podnik Praha (1990).

Pochopenie podstaty veľkých spoločensko-ekonomických zmien v synergii s „valiacou sa“ informatizáciou bolo jednou z ťažiskových tém ďalšieho vzdelávania manažérov, ekonómov a ďalších riadich pracovníkov v hospodárstve v tomto – v istom zmysle „prechodnom“ období rokov 1990-1991. a M. Tuma sa stáva žiadaným prednášateľom a autorom takto zameraných prác. Výberovo spomenieme *Prehľad metód modernej manažérskej heuristiky* (1990), *Heuristické metódy riešenia problémov riadenia* (1990), *Synergický rozvoj tvorivosti, iniciatívnosti a inovatívnosti v metódach manažérskeho riadenia* (1991), *Systémové disciplíny a synergetika v modernom manažmente* (1991), *Marketing, strategické riadenie a prognózy štátneho podniku* (1990), *Manažérske umenie* (1990) a mnohé ďalšie.

Ďalšou ťažiskovou andragogickou témou tohto obdobia, aj keď sa k nej bude vracáť aj v nasledujúcich desaťročiach, je u M. Tumu tvorivosť a rozvoj tvorivého potenciálu človeka v kontexte výchovno-vzdelávacieho pôsobenia a pracovných aktivít človeka, na jeho profesijné a odborné vzdelávanie v priebehu celého aktívneho pracovného života. Propagujúci cieľový rozvoj znalostí, spôsobilostí, postojov a návykov tak, aby sa človek dokázal prispôsobiť svojou kvalifikáciou, jej inováciou a prehĺbovaním aktuálnym záujmom a potrebám trhu.

Z jeho bohatej publikačnej činnosti z oblasti výchovy a vzdelávania tohto obdobia upozorníme ešte na *Moderné metódy vzdelávania* (1990) *Inovační podněty japonského školství* (1990), *Tvorivý člověk* (1991) a *Rozvoj tvorivosti moderného človeka* (1991).

6. Andragogické pôsobenie M. Tumu v nových spoločensko-ekonomických podmienkach

Nové spoločensko-ekonomické prostredie utvárajúce sa často živelne, prinieslo nové možnosti, ale aj výzvy aj pre andragogiku. V tomto období sa andragogické pôsobenie stáva hlavnou oblasťou jeho profesionálnej činnosti. Rozpracúva teoretické otázky andragogiky, v r. 1993 na Filozofickej fakulte UK v Bratislave habilituje na docenta pre odbor pedagogiky a v r. 1995 inauguruje na UMB v Banskej Bystrici na univerzitného profesora pre odbor pedagogiky s prácami špecializovanými na andragogiku.

Jednou rovínou andragogického skúmania M. Tumu ostávajú teoretické problémy vzdelávania dospelých v meniacej sa spoločnosti. Do andragogickej terminológie integruje moderný terminologický aparát z oblasti teórie systémov, synergie poznania, univerzálnosti kreatívnych procesov, tvorivosti a dynamiky civilizačných procesov, variabilnosti, rekombinácií a mu-

tagenézy evolučných subsystémov a veľkých otvorených systémov, a to najmä pri tvorbe nových ideí v edukačných vedách. Veľkým autorským, ale aj redakčným podielom a heslovitým spracovaním tém z androdidaktiky prispel k vzniku prvého slovenského slovníka *Výchova a vzdelávanie dospelých. Andragogika: terminologický a výkladový slovník* (2000) ako aj *Stručného terminologického a výkladového slovníka modernej personalistiky* (Stýblo, Tuma 2003).

S nástupom liberalizmu, súvisiaceho s voľným pohybom ľudí a tovarov, v slobodnom podnikaní, s rastom životnej úrovne, zvyšovaním produkcie tovarov a služieb rastie dopyt po manažérskych témach v kurzoch vzdelávania dospelých. M. Tuma vstúpil do riešenia mnohých problémov vzdelávania manažérov, do rozvoja ľudských zdrojov, do manažérskej pedagogiky, štandardov manažérskych kompetencií, modelovania marketingového riadenia, špecifických trendov synergických prístupov v pedagogike (1998), trajektórií manažérskej pedagogiky (1998), edukačných nelinearit, riešil aj problémy stavov a procesov (1998), procesné pohľady na koncepciu personálnej práce, reengineeringové procesy, motivačnej zainteresovanosti profesijnej andragogiky (2001), globalizačných vplyvov na rozvoj ľudských zdrojov (2002), kultivácie intelektu atď. Napísal pre vzdelávacie účely celý rad učebných textov, ale aj knižných publikácií ako napr. v časovej následnosti *Recepty na manažérske úspechy* (1993), *Úspešnosť jednaní podnikateľov* (1994), *Psychológia trhovej komunikácie* (2004), *Stratégia rozvoja ľudských zdrojov* (2005), *Kompetencie manažérov* (2005), *Pedagogické minimum* (2006), *Personálna politika zmien, Change manažment* (2008), *Rozvoj ľudských zdrojov v samospráve* (2009), *Imidž predstaviteľa samosprávy* (2010), *Teória a prax personálnej politiky v regiónoch* (2008). Veľký ohlas v oblasti doplňujúceho, rozširujúceho a inovačného vzdelávania mal jeho cyklus 20 článkov *Škola praktického marketingu* v rokoch 1996-2000. Pre odborný časopis *Ekonomický a právny poradca podnikateľa* napísal desiatky odborných statí, ktoré boli orientované na zvyšovanie kvality manažérského riadenia, inovovania, personalistiky, hodnotenia pracovníkov, stratégiu reorganizačných premien podniku a filozofiu manažérského vzdelávania (1996).

O manažmente nielen prednáša a píše, ale skúša no i „na vlastnej koži“, keď v roku 1992 zakladá vlastnú agentúru Educoconsulting Martin, orientovanú primárne na vzdelávanie dospelých, kde pôsobí ako riaditeľ a výkonný manažér do roku 2002.

Meniace sa ekonomické podmienky prinášajú predtým u nás nepoznaný relatívne vysokým stupňom nezamestnanosti, hlavne mladej generácie. Sociálne tlaky a rast sociálnych problémov zvyšovali tlak na kompetentné

orgány, aby zaistili v maximálne dostupnej miere integráciu jednotlivcov a sociálnych skupín do aktívneho pracovného zaradenia a očakávaného plnenia sociálnych vzťahov aj cestou výchovy, vzdelávania a starostlivosti o človeka. M. Tuma sa do tohto procesu intenzívne zapojil veľkou sériou vzdelávacích kurzov, tvorbou projektov a hlavne vytvorením množstva publikácií pre organizátorov týchto aktivít. Tvoril a pracoval pre početné vzdelávacie inštitúcie celoštátneho, regionálneho i miestneho rozsahu pôsobnosti, z ktorých ako príklady uvádzame Centrum ďalšieho vzdelávania Ekonomickej univerzity v Bratislave, Regionálne vzdelávacie centrum (RVC) Martin, Akadémia vzdelávania, Bratislava, Akadémia Consulting s.r.o, Prievidza.

Trvalou témou skúmania M. Tumu ostáva človek, zdroje jeho tvorivých schopností, kreativita, celoživotné formovanie tvorivého človeka. V práci *Synergetika a pedagogika* (Tuma, Hanzel, 1998) zdôrazňoval predovšetkým vysokú aktivitu vzdelávaných subjektov, tvorivú a samostatnú prácu v synergickom usporiadaní. *Tvorivé procesy človeka* (2001) a mnohé ďalšie práce zameriava na tzv. štvrtý subsystém výchovy a vzdelávania dospelých, a to autodidaktické vzdelávacie metódy s individualizovaným prístupom k vzdelávaným subjektom.

Celospoločenské zmeny sa dotýkali aj kultúrnych a kultúrno-vzdelávacích inštitúcií. Rozvoj kultúrno-osvetovej činnosti predpokladal vypracovanie nových kultúrno-osvetových štandardov v podmienkach chodu miestnej kultúry a presadzovaní progresívnych trendov do života obcí. Operačný priestor M. Tumu postupne prerástol lokálnu (miestnu) kultúru, i regionálnu (krajskú) kultúru a zapojil sa do kultúrno-osvetovej práce v celoštátnych kultúrno-osvetových zariadeniach a inštitúciách. Takou bola Akadémia vzdelávania, ale hlavne Národné osvetové centrum, ktoré mu vytvorili veľký vzdelávací a publikačný priestor. Vzdelávacie aktivity mali v kultúre značný rozsah záberu, pretože mohli obsiahnuť aktivity od vedy, umenia, cez záujmovú kultúru, voľnočasové aktivity, kultivovanie osobnosti prostredníctvom kultúrno-výchovnej činnosti až po rôzne zábavné podujatia.

V rámci regiónov preto fungujú mnohé inštitúcie, spolky a skupiny, na ktoré vplývajú integračné tendencie štátnych orgánov, samospráv, podnikateľských subjektov, vzdelávacích inštitúcií, ale aj menej formálnych skupín obyvateľstva. Všetky si kladú za cieľ popularizovať kultúru, vzdelávanie a rozvoj regiónu. Ich vzdelávacie programy smerujú do aktivít celoživotného vzdelávania, a preto v týchto aktivitách nemohol chýbať ani prof. Tuma. Predstavitelia regionálnych kultúrnych sietí využili prof. Tumu pri množstve prednášok a v aktivitách, ktoré sa zaoberali výmenou názorov, skúseností, stratégií v rozvoji kultúry atď. Podnecoval aj v rámci miestnej kultúry, orga-

nizoval diskusné fóra, pomáhal pri realizovaní projektov, ale aj pri rozvoji ideí a formovaní efektívnejších foriem, nových organizačných štruktúr a väzieb najmä v regióne jeho rodiska.

M. Tuma vnikal do priestoru kultúry pozorne vnímajúc prebiehajúcu transformáciu trhového mechanizmu, hospodárskej politiky štátu, sociálnych vzťahov, ale najmä ako otvárajúci sa priestor vzdelávania aj v oblasti kultúry, preto jeho vstup do tejto sféry začína v citlivej oblasti marketingu. Národné osvetové centrum vydáva jeho knihu *Marketing v kultúre* (2002) a ďalšie andragogicky orientované publikácie *Vademecum manažmentu a marketingu v kultúre* (2005) a kolektívne dielo *Animátor kultúry* (Čornaničová, Chomová, Tuma, Slušná, Strelková 2007). NOC organizovalo celú následnú sériu podujatí pre pracovníkov kultúry, od ktorých sa očakávalo, aby vedeli diferencovať rôzne tlaky vonkajšieho prostredia a stali sa hybnou pákou rozvoja kultúry v regiónoch.

Dlhodobu spolupracuje s knižnicami a analyzuje vzdelávacie možnosti knižníc, ktoré prezentuje ako integrálnu súčasť miestneho a regionálneho vzdelávacieho prostredia (Tuma, Poláková 2013, 2014).

Ďalšou významnou oblasťou andragogických aktivít M. Tumu v tomto období je výučba na viacerých vysokých školách a vzdelávacích inštitúciách. Na Úrade priemyselného vlastníctva Slovenskej republiky v Banskej Bystrici prednášal disciplínu „Tvorivé procesy človeka“ a s tým súvisiace aj ďalšie predmety a pripravil rad publikácií, pripomeňme *Marketing myšlienok* (2002), problematiku ohodnocovania duševného vlastníctva podnikov v Centre ďalšieho vzdelávania Ekonomickej univerzity Bratislava (2003), na Ekonomickej fakulte ČVUT v Prahe (2003), pre Úrad priemyselného vlastníctva SR v Banskej Bystrici.

V rokoch 2001-2004 pôsobí ako vysokoškolský učiteľ na Fakulte prírodných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Pôsobí tiež ako učiteľ na súkromných vysokých školách, dostáva ponuky z vysokých škôl nielen na Slovensku, ale aj v Česku, Poľsku i v Maďarsku, kde ponuky neobsahovali vekovú diskrimináciu pre starších učiteľov (ako to bolo v SR), ktorí v týchto krajinách dostali príležitosť uplatniť svoje vedomosti, poznatky a hlavne skúsenosti z praxe. M. Tuma v rokoch 2004-2012 garantoval a prednášal andragogické disciplíny na Univerzite J. A. Komenského v Prahe a v detašovanom pracovisku v Starom Hrozenkove. Vyučoval nasledovné disciplíny: Andragogika, Rozvoj ľudských zdrojov, Kompetencie vo vzdelávaní, Kreatívne myslenie, Pedagogika, Sociálna a masová komunikácia, Organizácia a riadenie vzdelávania dospelých. Andragogika pre špeciálnych pedagógov. V rokoch 2006-2013 prednášal na Bankovom inštitúte – zahraničná vysoká škola, Praha, ktorá mala svoje konzultačné stredi-

sko v Liptovskom Mikuláši predmety Manažment, Riadenie ľudských zdrojov, Firemná kultúra a etika, Jednanie s klientom a Psychológia I a II.

Krátko sa dotkneme tém príspevkov M. Tumu v odborných periodikách. Tu spracúval témy ako systémové procesy v pedagogických štruktúrach (1995), trendy vo vzdelávaní manažérov (1996), hľadanie zdrojov vlastného sebarozvoja, inovačné pohyby v modernej personalistike, systémy hodnotenia pracovníkov, prípravu projektov vzdelávania (1996), medzilidské vzťahy, dynamiku premien intelektu (1997), kariérny rozvoj, stratégiu rozvoja ľudského faktora (1997) trajektórie manažérskej pedagogiky (1997, 1998), systémy synergického sebarozvoja manažérov (1998), edukačné nelinearity (1999), edukáciu v súradniciach globalizácie (2000), globalizačné vplyvy na rozvoj ľudských zdrojov (2002), problematiku heuristických nástrojov tvorivého myslenia (2002), stimulačné prúdy inovačnej kultúry podnikov (2003), transformačné problémy manažérskej edukácie (2004), mentoringové, koučingové a aj ďalšie edukačné metódy (2008).

Ako vidno, prof. Tuma sa dotkol mnohých tém, ktorá rezonovali vo sfére vzdelávania, kultúrnych aktivít, tovarov i služieb. Boli to témy, na ktoré zaoštrovala svoju optiku záujmov široká verejnosť, lebo vychádzali z jej spoločenských potrieb a dostatočne saturovali hladinu podnetov a záujmov kultúry chtivých ľudí.

Po skončení aktívnej učiteľskej činnosti (2013) sa M. Tuma nestiahol úplne z „autorského života“ a preladiť svoj záujem na písanie eseí z oblasti, o ktorú mal mimoriadne a celý život záujem, a tým bolo výtvarné umenie (Mária Medvecká, Peter Ďurík a ďalší). Pri príležitostných verejných vystúpeniach a prednáškach glosuje súčasný vývoj a problémy vo vede a vzdelávaní.

7. Andragogika budúcnosti podľa Miroslava Tumu

Publikácia *Miroslav Tuma Sebazrkadlenie v andragogike* (Poláková 2017) vznikala na základe početných rozhovorov autorky s M. Tumom a v mnohých častiach priamo zachytila jeho súčasné názory na poslanie andragogického pôsobenia. V ďalších riadkoch sa opieram o tieto výpovede ako aj vlastné osobné rozhovory s M. Tumom, ktorého mám česť aj dnes považovať okrem bývalého spolupracovníka aj za svojho internetového kamaráta, aj keď svoj seniorský vek prežívame každý s iným zaangažovaním. Ja ako seniorka stará mama, chalupárka, jogínka a v iných radostiach a starostiach svojho veku, on ešte i dnes (2018) angažovaný v praxi vzdelávania dospelých a v andragogike. Plne ho vystihuje aj jeho komentár k vče-

ra zaslanému krásnemu mailu o živote, v ktorom napísal „Je už poľnoc a stále rozmýšľam o mnohom, čo by bolo potrebné ešte urobiť, je toho ešte veľa čo sme nestihli.“ I v pokročilom seniorskom veku srdcom a myslou ostáva osvietencom veriacim v „silu svetla poznania“, svetla, ktorým horel nielen on, ale i svietil na cestu iným. V jeho vnútornom presvedčení o túžbe všetkých ľudí po tomto svetle ja osobne vidím aj slabosť jeho idealizmu, ktorý mu v jeho angažovanosti na zlepšovaní vecí svetských a ľudských (povedané Komenského terminológiou) priniesol často nedocenenie, niekedy i ťažkosti a úkoria.

M. Tuma je presvedčený o širokých a stále nevyužitých možnostiach andragogiky, ktorá vstúpila, podľa neho, do priestoru hľadania zmyslu života, a môže byť hybnou silou premien v civilizačných procesoch v spoločnosti. Operačné možnosti andragogiky vidí ako široké, v mnohom ešte neprebádané, prípadne aj nedocenené. Hranice pôsobností samopohybu spoločnosti, ale aj seba a samoobnovy dozaista čoskoro spustia spontánne procesy neočakávaných alebo aj málo očakávaných procesov. Tento proces je nezadržateľný a svojimi podnetmi a dosahovanými výsledkami práce kreuje formovanie nových civilizačných artefaktov v poznatkovo orientovanej, teda informačnej spoločnosti. Dôsledky sú ešte dnes ťažko predvídateľné. Koleso času sa otáča nezadržateľne rýchlo a dostať sa do kolízie s celkovým smerovaním vývoja, znamená nakoniec prehrať tento súboj.

Celkové edukačné prostredie súčasná spoločnosť hodnotí ako značne zostávajúce za celkovým vývojom spoločnosti a bezpochyby potrebuje zmenu a aj nemalé a zásadné korektúry. Edukačné vedy, andragogiku nevnímajúc, musia detailne sledovať čo je v doterajšom vývoji prekonané, čo sa progresívne derie dopredu, a čo je najperspektívnejšie v celosvetovom vývine. Andragógovia zrejme vidia ako jednu možnosť riešenia súčasných problémov v hľadaní nápravy v úrovni celostnosti vzdelávania. Svet je trvale nedokonalý a neperfektný, a preto silnou motorikou je hľadanie mechanizmov systematického zdokonaľovania sveta v dynamike celostnosti.

Andragogika má v tomto smere svoje nezastupiteľné miesto. Štúdium andragogiky sa dnes stalo veľmi preferovanou témou súčasnej edukačnej vedy a praxe. Otvára úplne nové horizonty ďalšieho vývoja a je významným podnecovateľom zmien v spoločnosti.

Záver

Príspevok je zameraný na andragogickú rovinu pôsobenia významného slovenského andragóga, pedagóga, vedca, výskumného pracovníka, spi-

sovateľa, publicistu a prekladateľa, ktorého jeho súčasníci neváhali charakterizovať ako polyhistora dnešných čias prof. PhDr. Ing. Miroslava Tumu, DrSc. (1931). Nešlo nám o plné zachytenie týchto aktivít, ale viac o náčrt rozvoja jeho andragogického myslenia v kontexte širokého spektra profesionálnych aktivít, spoločenských potrieb a sebarealizačného oblúka jeho osobného vývoja.

M. Tuma má nezastupiteľné miesto vo formujúcej a rozvíjajúcej sa slovenskej andragogike, ktorú pomáhal konštituovať, rozvíjať, propagovať a organizovať. Jeho teoretické práce vychádzali z praktických skúseností vysokokvalifikovaného odborníka v profesiách a oblastiach, pre ktoré boli dané typy vzdelávania dospelých určené a súčasne realizátora daného typu vzdelávania. V teoretických a metodických andragogických štúdiách a monografiách zameraných na ďalšie odborné vzdelávanie, formy a metódy vzdelávania dospelých, tvorivosť človeka a ďalšie androdidaktické témy je prítomná orientácia na žiadanú budúcnosť v kontexte porozumenia súvislostí vývojových faktorov v danej oblasti. Vývoj teórie a praxe výchovy a vzdelávania dospelých dokázal analyzovať, identifikovať a zhodnocovať minulosť, odkrývať potenciálne možné vývojové trajektórie a alternatívy napredovania spoločnosti.

Tento prístup bol charakteristický aj pre ostatné desaťročia profesionálnych aktivít M. Tumu, keď sa mu andragogické pôsobenie stalo základnou pracovnou aktivitou. Vo svojich edukačných aktivitách (organizačných, výučbových, publikačných), či už celoštátnych (napr. v rámci Národného osvetového centra), ale najmä v prostredí martinského regiónu (Regionálne vzdelávacie centrum v Martine, Educoconsulting Martin) sa zameriava na andragogické pôsobenie pri zhodnocovaní potenciálov človeka, komunity, štátu v kontexte vývoja spoločnosti a andragogického poznania.

K základným osobnostným charakteristikám prof. PhDr. Ing. Miroslava Tumu, DrSc. určite patrí, že v svojom živote naozaj osobne naplňal ideu celoživotného vzdelávania nielen u seba, ale snažil sa vytvárať možnosti jej naplňania pre všetkých ľudí v každom priestore svojho pôsobenia. Po celý profesionálny život, ale aj v súčasnom dôchodkovom období, je pre profesora Miroslava Tumu neoddeliteľnou súčasťou jeho života mnohostranná angažovanosť vo vzdelávaní dospelých vo všetkých rovinách tohto javu: v praktickej, metodickej, teoreticko-výskumnej. Má nezastupiteľný podiel vo formovaní a rozvoji slovenskej andragogiky.

Literatúra

- ČORNANIČOVÁ, R., CHOMOVÁ, S., TUMA, M., SLUŠNÁ, Z., STRELKOVÁ, J. *Animátor kultúry*. Bratislava : Národné osvetové centrum 2007. ISBN 978-80-7121-278-2
- LIPTÁK, F., HÚSKA, A. M., TUMA, M. *Smery a prístupy v rozvoji podnikavosti*. Mojmirovce : Družstevný ústav vzdelávania 1989.
- POLÁKOVÁ, I., SNOPKOVÁ, B. *Miroslava Tuma – Sebaspytovanie*. Banská Bystrica : Štátna vedecká knižnica 2014. ISBN 978-80-89388-53-0
- STÝBLO, J. , TUMA, M. *Stručný terminologický a výkladový slovník modernej personalistiky*. Žilina : PMPP 2003.
- TUMA, M. *Heuristické metódy riešenia problémov riadenia*. Prešov : Závody priemyselnej automatizácie 1990.
- TUMA, M. *Inovační podněty japonského školství*. Olomouc : Koncernový vzdelávací inštitút SIGMA Služby 1990.
- TUMA, M. *Manažérske umenie*. Bratislava : Práca 1990, 175 s. ISBN 80-7094-080-8
- TUMA, M. *Manažment a marketing v kultúre*. Bratislava : Národné osvetové centrum 2005. ISBN 80-7121-260-1
- TUMA, M. *Marketing, strategické riadenie a prognózy štátneho podniku*. Olomouc : Koncernový vzdelávací inštitút SIGMA Olomouc 1990.
- TUMA, M. *Marketing v kultúre*. Bratislava : Národné osvetové centrum 2002. ISBN 80-7121-221-0
- TUMA, M. *Metódy výchovy a vzdelávania dospelých*. Bratislava : Obzor 1987.
- TUMA, M. *Moderné metódy vzdelávania*. Bratislava : Socialistická akadémia ČSSR 1986.
- TUMA, M. *Moderné metódy vzdelávania*. Banská Bystrica : Krajský pedagogický ústav 1990.
- TUMA, M. *Pedagogické minimum*. Martin : Združenie obcí. Regionálne vzdelávacie centrum 2006.
- TUMA, M. *Personálna politika zmien : Change manažment*. Martin : Združenie obcí. Regionálne vzdelávacie centrum 2008. ISBN 978-80969737-3-6
- TUMA, M. *Prehľad metód modernej manažérskej heuristiky*. Ružomberok, Texicom 1990.
- TUMA, M. *Psychológia trhovej komunikácie*. Banská Bystrica : TEN EXPRES SLOVAKIA, 2004.
- TUMA, M. *Sebaformovanie moderného človeka*. Bratislava : Socialistická akadémia ČSSR 1989.
- TUMA, M. *Stratégia rozvoja ľudských zdrojov*. Piešťany : Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny 2005.
- TUMA, M. *Synergický rozvoj tvorivosti, iniciatívnosti a inovatívnosti v metódach manažérskeho riadenia*. Mojmirovce : Družstevný ústav vzdelávani 1991.
- TUMA, M. *Systémové disciplíny a synergetika v modernom manažmente*. Ružomberok : Texicom 1991.
- TUMA, M. *Teória a prax personálnej politiky v regiónoch*. Trenčín : Vzdelávacia Akadémia J. A. Komenského, s.r.o. 2008. ISBN 978-80970077-2-0

- TUMA, M.: *Tvorivé procesy človeka*. Bratislava: Úrad priemyselného vlastníctva SR 2001.
- TUMA, M. *Urobíme si sami*. Bratislava : Vydavateľstvo : Smena 1958.
- TUMA, M. *Vademecum manažmentu a marketingu v kultúre*. Bratislava : Národné osvetové centrum 2005.
- TUMA, M., HAJLACH, T., ŠTELIAROVÁ, E. *Základy elektrotechniky I a II pre 1. ročník stredných priemyselných škôl elektrotechnických*. 12 vyd. [Bratislava] : Kontakt plus 2018. ISBN 978-80-89625-49-9 a ISBN 978-80-89625-48-2
- TUMA, M., HANZEL, P. *Synergetika a pedagogika*. Banská Bystrica : UMB 1998.
- TUMA, M., HÚSKA, A. M., KASSAY, Š. *Človek na rozhraní tisícročí*. Bratislava : Smena 1989.
- TUMA, M., POLÁKOVÁ, I., 2013. Knižnica ako báza neformálneho vzdelávania. *Ikaros* [online]. 17(4) [cit. 2013-05-15]. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <https://ikaros.cz/kniznica-ako-baza-neformalneho-vzdelavania>
- TUMA, M., POLÁKOVÁ, I., 2013. Edukácia? Je to fenomén súčasnosti? *Ikaros* [online]. 17(9) [cit. 2013-05-15]. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <https://ikaros.cz/edukacia-je-to-len-fenomen-sucasnosti>
- TUMA, M., POLÁKOVÁ, I., 2014. Vydavateľské aktivity knižníc v optike súčasných možností. *Ikaros* [online]. 18(2) [cit. 2014-10-15]. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://www.ikaros.cz/vydavatelске-aktivity-kniznic-v-optike-sucasnych-moznosti>
- Výchova a vzdelávanie dospelých. Andragogika: terminologický a výkladový slovník*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo 2000. ISBN 80-08-02814-9

